

KUTSAL VE TOPLUM*

Doç.Dr.Nevzat Y.AŞIKOĞLU**

GİRİŞ

Günümüzde Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik olmak üzere üç farklı kavram, çeşitli boyutlarıyla tartışılmaktadır. Bu nedenle çalışmanın başında konu ile ilgili olması bakımından özellikle *demokrasi* ve *kimlik* kavramları ile ilgili genel bir değerlendirme ile konuya girmek yararlı olacaktır.

Demokrasi; toplumla, toplumun düzeni ve yönetimi ile ilgili; kimlik ise, toplumun oluşmasında temel unsurlar olan bireylerle ilgili kavramlardır. Bu iki kavram birbiriyle o kadar ilgilidir ki, birisinin varlığı diğerine bağlıdır denilebilir.

Demokrasi, insanların kendi kimlik ve kişiliklerini özgürce kazanabilmelerine imkan hazırlar. Kimliğini tam anlamıyla kazanan insanlar da farklı düşünce ve değer yargılarına hayat hakkı tanıyan demokratik tavırlarıyla demokrasiyi yaşatırlar.

Bu kısa girişten sonra "*kutsal ve toplum*" şeklinde ifade edilen asıl konuya geçmek istiyorum.

Konu dört ana bölüm halinde sunulmaya çalışılacaktır:

Birincisi : Kutsal'ın tanımı, fert ve toplum için önemi,

İkincisi : 20.Yüzyıla Genel Bir Bakış-Yeniden Kutsal'a Yönelişi Hazırlayan Etkenler ve Olaylar

Üçüncüsü: Kutsal'ın Yeniden Keşfi ve Bununla İlgili Örnekler

Dördüncüsü: İnsanlığın Geleceği İçin Arayışlar ve Dünya Ahlakı Projesi'dir.

Sonuçta ise, genel bir değerlendirme yapılacaktır.

1-Kutsal'ın Tanımı, Fert ve Toplum İçin Önemi

Kutsal kavramı, din ve maneviyatla ilgili nesne ve olay, takdis edilmiş, temiz, her türlü eksiklikten uzak, saygı duyulan şey anlamına gelmektedir. Kutsal yerler, kutsal kitap, kutsal ittifak gibi tanımlamalar da literatürümüzde sıkça kullanılır. Genel olarak inanç ve ahlak ile ilgili değerler ve normlar kutsal kavramı içinde yer alır.

Kutsal denilen değerlerin insan kimliğinin gelişmesinde ve kişiliğinin oluşmasında önemi büyüktür. Çünkü insanın biyolojik ve sosyo-kültürel olmak üzere iki yönü vardır. Kanaatimce bunlar birlikte düşünülerek insanın bu iki yönü ile ilgili ihtiyaçlarını birlikte gidermek ve birlikte geliştirmek gerekmektedir. İnsanın kimliğini kazanarak sağlıklı, uyumlu ve tutarlı bir kişilik oluşturması için bu önemlidir.

İnsanın sosyo-kültürel kimliğinin oluşmasında, yerli kültürünün temel dinamikleri olan *dil, din, sanat, edebiyat, gelenekler* v.b. unsurların eğitim yoluyla ona kazandırılmasının rolü büyüktür. Kısaca, "**kutsal**"

* Bu çalışma, 10-12 Nisan 1996 tarihlerinde Ege Ün. Edebiyat Fakültesi tarafından düzenlenen "Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik" konulu sempozyuma tebliğ olarak sunulmuştur.

** C.Ü.İlahiyat Fak. Din Eğitimi Anb. dalı öğr. Üyesi

olarak nitelendirebileceğimiz, dini ve ahlaki değerler yanında örf, adet ve gelenekler de topluma uyumlu bir kişilik geliştirmede ve kültürel kimliğin kazanılmasında vazgeçilmez unsurlardır. Çünkü, kutsal motifler, ahlakla ilgili değer yargıları, içinde yaşanılan toplumun kültürüne, yaşama biçimine ve geleneklerine sinmiştir. İnsanın bu değer yargılarını kavrayabilmesi ve onları zedelemeyen, psikolojik sapma ve saplantılardan uzak olarak toplum içinde yaşayabilmesi, ancak kişiyi eğitim yoluyla bu değerlerden haberdar kılmakla mümkün görülmektedir.

İnsanın kutsal ile ilgili ihtiyaçları, uygun ve doğru bir şekilde karşılanmaz ise, kişi bu ihtiyaçlarını kendi imkanları ölçüsünde değişik yollardan karşılamaya çalışacaktır. Bu ise, onun her an yanlış ve asılsız inançlara yönelme tehlikesiyle karşı karşıya kalması demektir.

Toplumları ayakta tutan temel değerler arasında, inançla ilgili olanların önemi büyüktür. Dil ve tarih birliği yanında ortak kutsal değerler, toplum fertlerini birbirine bağlayan önemli bağlardır.

Kutsal'ın fert ve toplum için anlamını kısaca bu şekilde ifade ettikten sonra, tarih içinde ve özellikle yaşadığımız yüzyılda insanlığın geçirdiği çeşitli tecrübelerden bazı örnekler vermek yerinde olur. Kanaatimizce yaşanılan bu tecrübeler kutsala yeniden yönelişin zeminini oluşturmaktadır.

2- 20.Yüzyıla Genel Bir Bakış-Kutsala Yeniden Yöneliş Hazırlayan Etkenler ve Olaylar

Ortaçağ'da kutsal değerler, bütün dünyada toplumu şu ya da bu şekilde yönlendirmede etkin rol oynuyorlardı. Bu dönemde, İslam dünyasında, dini ve ahlaki normların genelde aslına uygun bir şekilde korunması, toplumsal ve siyasal yapılanmanın uzun süre yozlaşmasını engellemiştir. Ancak, zamanla toplumsal gelişmeye paralel olarak dini yorumların yapılamaması, fikrî donuklaşma ve statükocu yaklaşımlar bu normların etkinliğini kaybetmesine yol açmıştır.

Batı dünyasında ise, yine Ortaçağ'da kutsal normlar aynı şekilde etkindiler. Ancak Kilise babalarının bu normları, bağlılarına karşı sömürü aracı olarak kullanmaları sonunda özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda halkın gözünde zamanla bu etkinliklerini kaybettiler. Bunların yerini bir süre bilim ve ideolojiler doldurmaya çalıştı. Fizik, astromomi ve diğer bilimsel alanlardaki bazı gelişmeler, evrendeki olayların tanrısal bir gücün etkisinde olmayıp, eşyanın kendi tabiatından kaynaklandığı düşüncesini kuvvetlendirdi. Bilim ve ideolojilerin kuvvet kazanmasıyla birlikte 19.Yüzyılın sonlarında ve 20.Yüzyılın başlarında Hıristiyan Batı dünyası kendini bütün dünyanın hakimi olarak görmeye başladı. Ancak 20. Yüzyılın hemen başlarında Hıristiyan Batının dünyadaki durumunu derinden sarsan I. Dünya Savaşı çıktı. Almanya ve İngiltere güçlerini kaybettiler. Sonra II. Dünya savaşı bunun üzerine tuz biber ekti ve Batı'nın gücünü iyice sarstı. Bu arada Batı bir yandan tüm dünyayı hoyratca sömürebileceği bakir bir araştırma alanı olarak görürken, bir yandan bozulan toplumsal adalet ve düzenin sağlanması için kendi içinde birbirine rakip yeni ideolojiler üretti. Bunlardan Kapitalizm ve Marksizm birbirinin alternatifini olarak denenmiştir.

Kapitalizm üretimde başarılı olmakla birlikte bölüşümde başarısız olmuş ve servet dağılımında bireyler arasında uçurumlar meydana getirmiş, Marksizm ise tüketimde denge sağlamaya çalışmış, ama üretimde başarısız olmuştur.

20 yüzyılda Batının gücünü sarsan önemli gelişmeler bununla da kalmadı. Bazılarını hatırlamaya çalışalım.¹ 1917'de Rusya'da Bolşevik devrimi oldu. 1947'de Hindistan büyük mücadeleler sonunda

¹Bkz., Hans KÜNG - Karl Josef KUSCHEL, **Evrensel Bir Ahlâka Doğru**, (Çev. N. AŞIKOĞLU - C.TOSUN - R.DOĞAN), Gün yayıncılık, Ankara 1995. s.89 ve 99.

İngiltere'den bağımsızlığını ilan etti. 1948'de İsrail kuruldu ve Orta Doğu'da yeni bir güç odağı haline geldi. 1949'daki Çin devrimi oldu. 70'li yıllarda arap ülkeleri birleşerek dünyada ekonomik sarsıntıya sebep olan petrol ambargosu uyguladılar. Bu ve benzeri olaylar, Hıristiyan Avrupa karşısında diğer din ve ideolojilerin ön plana çıkarak etkilerini artırmalarına yol açtı. Sonuçta Avrupa merkezli dünya görüşü değişmeye başladı.

Burada bu ideolojilerle ilgili tartışmaya girmek, bu çalışmanın sınırını aşar. Bizim dikkat çekmeye çalıştığımız nokta, Marksizm'in pratiği olan Komünist sistemin çökmesinden sonra insanların tek kutuplu kalan dünyada yeni arayışlara yönelmeleridir.

Yüzyılımızın akışı içinde Batı dünyasının etkinliğini kaybetmesine neden olan ve insanları arayışlara yönelten başka gelişmeler de vardır. Bu gelişmelerin neler olduğunu özetlemeye çalışalım.

Bilimin gelişmesiyle ortaya çıkan endüstrileşme, sadece olumlu gelişmeler meydana getirmemiş, aynı zamanda nükleer, biyolojik ve kimyevi silahları da doğurmuştur. Bütün dünya şimdi insanlığın tümünü yok edebilecek olan bu silahların nasıl ortadan kaldırılabileceğini tartışmaktadır.

Sanayileşmenin beraberinde getirdiği çevre kirliliği dünyamızı her geçen gün artan ölçüde tehdit eder hale gelmiştir. Söz konusu kirlilik, artık coğrafi sınırları tanımayacak boyutlara ulaşmıştır. Hava kirliliği, su kirliliği, nükleer kirlilik vb. konularda dünya kamuoyu ortak arayışlar içine girmiştir.

Bugün dünyamız hızla değişmektedir. İnsanlar, hem fert hem de toplum planında birbirlerine her geçen gün biraz daha yaklaşmaktadırlar. İletişim imkanlarındaki başdöndürücü gelişmelerin bu değişim ve yakınlaşmadaki rolü büyüktür. Birey olarak insan, ya da toplumların, artık kendi kültürleri, gelenekleri, inançları ve değer yargılarıyla kapalı bir hayatı yaşamaları, neredeyse imkansız hale gelmektedir. Dünyada olup bitenler; ekonomik, sosyal, kültürel ve politik olarak insanları ve toplumları derinden etkilemektedir.

Ulaşımın kolaylaşması ve ekonomik imkanların artmasıyla, insanlar buldukları bölgelerden ve ülkelerden ayrıлып başka bölgelere ve ülkelere yerleşmektedirler. Bu durum, çeşitli ülkelerde, özellikle sanayi bölgelerinde ve büyük şehirlerde bir "*kültürler ve inançlar mozayigi* " olgusunu gündeme getirmektedir. Yani, farklı kültürlere ve inançlara sahip insanlar, birarada yaşamak durumunda kalmışlardır. Sonuçta, nitelik olarak küçülen dünyada farklı kültür, dünya görüşü ve inanca sahip insanların birarada yaşamak durumunda kalması, insanları bu yeni durum karşısında nasıl bir tavır takınacakları sorusu ile karşı karşıya bırakmıştır.

Tarihi seyr içinde gelişen bu olayları birer cümle ile şöyle ifade edebiliriz :

-**Bilim** gelişti, **ama** bilimin yanlış kullanımını önleyecek "**Hikmet**"ten yoksun kaldı,

-**Teknoloji** gelişti, **ama** büyük teknolojinin görünmeyen risklerini kontrol ve yok edecek "**manevi enerji**"den yoksun kaldı

-**Endüstri** gelişti, **ama** onun ortaya çıkaracağı **çevre kirliliği düşünülmedi**

-**Demokrasi** geliştirilmeye çalışıldı, **ama** çeşitli güç odaklarının ve güçlü insanların iktidar hırslarına karşı etkili olabilecek **moral değerler üzerinde durulmadı**

-**Ulaşım ve iletişim imkanları** çok gelişti, ama bunların doğuracağı **kültür karşılaşmasının sonuçları** düşünülmedi

Özetle;

-İnsanları mutlu edemediği için iflas eden ideolojiler,

-Hikmet'ten yoksun bilim,

-Mutluluk için yeterli olmayan teknoloji,

-Düzensiz gelişen ve çevreyi tehdit eden endüstri,
-Moral değerlerden yoksun Demokrasi,
-Küçülen Dünyada oluşan kültürler karşılaşması,
insanları, geleceklere konusunda ümitsizliğe düşürdü.

Toplumları yeni arayışlara yönelten olumsuz gelişmeler bunlarla da kalmamıştır. Bugün dünyanın birçok bölgesinde etnik kökene, dini anlayışa, siyasi ve ekonomik nedenlere dayalı çatışmalar sürüp gitmektedir. Baskı ya da güç kullanarak bu çatışmaların önlenmesi mümkün görünmemekte, hatta baskılar çatışmaları alevlendirmektedir. Bu anlaşmazlıklar, dikkatli tahlil edildiğinde etnik sebebe dayalı olduğu iddia edilen çatışmaların kökeninde bile kutsal değerlerin önemli rol oynadığı görülür. Ortadoğu veya Balkanlar'daki çatışmalar, etnik sebeplerden çok, kutsal değerlerin veya onların şekillendirdiği kültürün korunması ve yaşatılması gayesine yönelik çatışmalardır.

Sözlerimizin başından beri açıklamaya çalıştığımız olumsuz gelişmeler ve anlaşmazlıkların zorunlu kıldığı mutlu ve huzurlu bir hayat arayışının sonunda ulaşılan noktalardan birisi de etnik kimliğin öne çıkışı ve bu kimliği şekillendiren temel unsurlardan birisi olan **Kutsal**'ın yeniden keşfidir. Bu noktayı biraz açmaya çalışalım.

3-Kutsal'ın Yeniden Keşfi

Yüzyılımızın akışı içinde meydana gelen bütün bu gelişmeler tüm dünyada bir değişime sebep olmuş, yeni arayışlara yol açmıştır. İnsanlar bağlandıkları fikir ve ideolojilerin, karşılaştıkları güçlüklerin üstesinden gelemediğini görünce, sosyal adaletsizlik ve huzursuzlukların çözüm yolu veya bir çıkış noktası olarak çareyi **Kutsal**'a yönelmekte ve onu yeniden keşfetmekte bulmuştur. Ancak bu yönelişin her zaman olumlu sonuçlar vermediğini gelişen çeşitli olaylar bize göstermiştir. Günümüzde dünyanın çeşitli bölgelerindeki mezhep veya tarikat anlayışına dayalı çatışmaların toplum hayatını tehdit eder bir hal aldığı da açıkça görülmektedir. Özünden uzaklaştırılan dini inançların toplum hayatı için ne kadar tehlikeli olduğuna ve bunların yozlaşmasının toplumun geleceği açısından istenmeyen sonuçlar doğurabildiğine dair yakın zamanlarda pekçok örneğe tanık olunmuştur. özellikle Batı dünyasında sık rastlanmaya başlayan çeşitli dini hareketlerden birkaçını hatırlayalım.

Birkaç yıl önce **Güney Amerika**'da bir tarikatın üyesi oldukları belirtilen bir grup, toplu bir şekilde kendilerini zehirleyerek intihar etmişlerdir.

Yine, Amerika'da mesih olduğunu iddia ederek bir grup insanı etrafına toplayan **David Koresh** isimli şahsın ve taraftarlarının tutumları toplum düzenini tehdit eder bir hal almış, polislin müdahalesine silahla karşılık veren tarikat üyeleri girdikleri silahlı mücadelede ancak ölü olarak ele geçirilmişlerdir.

Nihayet, yakın zamanda Japonya'da "**Yüce Gerçek tarikatı** " adlı dini bir hareketin mensupları, metro istasyonuna zehirli gaz atarak birçok insanın ölümüne sebep olmuşlardır.

Kutsal'a yönelik hareketleri ile ilgili Orta Doğudan da çeşitli örnekler verilebilir:

1979 yılı başında halkın ayaklanması ve isteği ile İran'a dönen **Ayetullah Humeyni**, İran'ın siyasi geleneğinde yeni olan ve dine dayalı olduğunu iddia edilen bir devlet kurmuştur. Şiilikteki imamet anlayışının önemini gözardı etmemekle birlikte, İran'da, yüzyıllar sonrası ilk defa dine dayalı bir siyasi yapılanmanın gerçekleştirilmesine zemin hazırlayan toplumsal değişimin sebepleri, kanaatimizce araştırılmaya değerdir.

Yine, 1979 yılı sonlarında "**Kâbe Baskını** " olarak bilinen olayın ardındaki dini anlayışın nasıl oluştuğu dikkatli tahlil edilerek cevaplanması gereken önemli bir sorudur.

Orta Doğu'da *İsrail ile Filistinliler* arasındaki çatışmaların etnik olmaktan çok siyasi ve özellikle dini olduğunu ayrıca izah etmeye gerek yoktur.

İnsanlık, Kutsal'ın sahip olduğu potansiyel gücün farkına vararak karşılaştığı problemlerin çözümü konusunda acil olarak ortak bir tavır belirlemek ve ortak değerler benimsemek durumundadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, bu gücün iyi kanalize edilmesi, yozlaşmaması ve özünden saptırılarak kişilerin amaçlarına alet edilmesine izin verilmemesidir. Aksi halde çıkacak olan problemler dünyanın sadece belirli bir bölgesiyle sınırlı kalmayacak, bütün insanlığı etkileyecektir.

Bu noktada sorun iki hususa gelip dayanmaktadır. Birincisi, Kutsal değerlerin kişilere doğru bir şekilde kazandırılması-ki bu eğitimle mümkündür-, ikincisi ise, dini liderlerin ve din adamlarının yukarıda açıklanan konulara ilgi göstermesi ve samimiyetle güçlerini olumlu yönde birleştirerek ortak değerler belirlemeleri veya var olan ortak değerleri öne çıkarmalarıdır. Dünyayı saran tehlikeler gözönüne alındığında bu dayanışmanın kaçınılmaz olduğu ortadadır.

Siyaset adamları, yani liderler, daima halkın desteğini almak arzusundadırlar. Bunun için zaman zaman halkın hassas duygularını tahrik edebilirler, hatta (Hitler örneğinde olduğu gibi) savaşılar neden olabilirler. Ama dini liderler, dayanışma içinde siyaset adamlarını etkileyebilir ve onları müsbet yöne kanalize edebilirler. Bunun yolları arandığında ancak, dünya barışı için Kutsal'ın ve dinlerin olumlu rolünden söz edilebilir. Bu noktada dini temsil eden kişilerin somut bir çabasını örnek olarak vermek yerinde olur. Böylece konu daha iyi anlaşılacaktır.

İnsanlığın yukarıda sayılan problemler karşısında giriştiği arayış sürecinin bir adımını II.Dünya Dinleri Parlamentosu'na sunulan Dünya Ahlakı Projesi ve Beynamesi oluşturmuştur. Şimdi bu projenin nasıl meydana geldiğini özetleyelim.

4-İnsanlığın Geleceği İçin Arayışlar ve *Dünya Ahlakı Projesi*

Yukarıda sayılan olumsuz gelişmelerin bertaraf edilebilmesi için bütün dünyadaki dini inançlara dayalı ortak değerler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda yapılan bir çalışma 1993 yılında yapılan İkinci Dünya Dinleri Parlamentosu'na sunulmuş ve "*Evrensel bir Ahlakı Doğru İlk Doküman* " olarak kabul görmüştür.

Bu çalışmanın detayına girmeden önce kısaca hazırlık aşaması hakkında bilgi vermek yerinde olur.

İlk defa 1893'te yaklaşık 100 yıl önce Chicago'da bir "*Dünya Dinleri Parlamentosu* " toplantısı. Ancak, İslam kesiminden kimse bu toplantıya katılmıyor.

Yüz yıl sonra 1993'te yine Chicago'da 6500 kişinin katılımıyla, I.Parlamentonun yıldönümü niteliğinde "*II.Dünya Dinleri Parlamentosu* " toplantısı. Bu kez İslam kesiminden Prof. Muhammed Hamidullah, Dr.Esad Hüseyin, Dr. Azize el-Hibri, Dr. İrfan Ahmed Han, Prof. Dr. Seyyid Hüseyin Nasr gibi İslam Dünyasından çeşitli kişiler katılıyorlar.²

Projeyi geliştiren Alman ilahiyatçı **Prof. Dr. Hans Küng** bu toplantı öncesinde çeşitli ülkelerdeki farklı kuruluşlar ve bilim adamlarıyla temaslar yaparak ortak ahlaki değerlerden oluşan bir metin hazırlamaya çalışıyor. Bu metin parlamentoya sunuluyor. Burada hararetli tartışmalar oluyor. Sonuçta, sözkonusu metin biraz önce belirttiğim gibi "*Evrensel Bir Ahlakı Doğru İlk Döküman* " olarak kabul edilip birçok delege tarafından imzalanıyor.

²Bkz., Aynı yer, s.33.

II.Dünya Dinleri Parlamentosu ve Dünya Ahlakı projesi ile ilgili bizzat bu projeyi geliştirmeye çalışan yazarın konu ile ilgili bir kitabını iki arkadaşımınla birlikte Türkçe'ye çevirdik. Kitap "**Evrensel Bir Ahlak Doğru** " adıyla '**Gün yayıncılık** ' tarafından yayınlanmıştır. Kitapta konu ile ilgili Prof.Dr. Beyza Bilgin'in ve kitabı çeviren mütercimlerin değerlendirme makaleleri de yer almış olup, bu alanda Türk okuyucusuna sunulan ilk çalışma niteliğindedir.³

Burada Dünya Ahlakı Projesi ile ilgili kısa bazı bilgiler vermek istiyorum. 1993 yılında yapılan II.Dünya Dinleri Parlamentosuna sunulmak üzere Dünya Ahlak Beyannamesi'nin taslağını hazırlayan Prof. Küng, Beyanname hazırlıklarını şu çerçevede yaptığını ifade etmektedir:⁴

Bu beyanname;

ne olmalı;

- Özeleştirici olmalı (dinlerle ilgili başarısızlıklar için)
- Gerçekçi olmalı
- Anlaşılır olmalı
- Dini temele dayanmalı
- Ahlak felsefesini değil, Ahlakî davranışları ifade etmeli

ne olmamalı;

- İnsan hakları beyannamesinin tekrarı olmamalı
- Politik bir açıklama olmamalı
- Kılı kırk yaran bir ahlak vaazı olmamalı
- Felsefi bir makale olmamalı
- Kuru bir dini tebliğ metni olmamalı

Projenin geliştirilmesi için Büyük gayretler sarfeden Prof.Küng konunun fikri alt yapısını şöyle özetlemektedir:⁵

"Hepimiz birbirimize bağımlıyız. Herbirimizin iyiliği, herkesin iyi olmasına bağlıdır....Yaptığımız her şey için sorumluluk taşıyoruz. Bütün kararlarımızın, davranışlarımızın ve ihmallerimizin sonuçlarından sorumluyuz....Dinlerin öğretilerinde, bir dünya ahlakı için alt yapıyı oluşturacak, ortak özdeğerlerin mevcut olduğunu söylüyoruz. Bu gerçeğin bilindiğini, fakat gönüllerde ve davranışlarda da yaşaması gerektiğini vurguluyoruz....Dünya düzeninin devamlılığı için şart olan, insan davranışları ile ilgili eskiden beri var olan düzenlemeler, dünya dinlerinin öğretileri içinden bulunup çıkarılabilir."

Dünya Ahlakı ile kastedilen şeyin ne olduğunu biraz daha netleştirmeye çalışalım. Acaba bu, bütün dinlerin ve inanç sistemlerinin birleştirilmesi midir? Ya da onların tamamen bir kenara bırakılması ve yeni bir

³Bkz., 1 nolu dipnotta adı geçen eser.

⁴Bkz., Aynı yer, s. 48-52.

⁵Bkz., Aynı yer, s. 10.

öğretinin geliştirilmesi midir, veya bunların dışında yeni bir şey midir? Hans Küng bu sorulara şöyle cevap veriyor:⁶

"Dünya Ahlakı derken kastedilen; ne bir dünya ideolojisi, ne mevcut dinlerden ayrı bir dünya dini, ne de mevcut dinlerin bir karışımıdır. İnsanlar artık birlik ideolojilerinden bıkmış durumdadır. Dünya dinleri ise, inanç esasları dogmaları, simgeleri ve ibadet kuralları ile birbirinden o kadar farklıdır ki, bir "birleşme teşebbüsü" anlamsızdır. Yahudilerin Tora'sı, Hıristiyanların Dağdaki vaaz'ı, Müslümanların Kur'an'ı, Budda'nın Konuşmaları, Konfüçyüs'ün Sözleri... bunların hepsi yüzlerce milyon insan için inanmanın ve yaşamının temellerinde durmaya devam edecektir. Bir dünya ahlakı, bunlara rağmen, yine de dinlerde ortak olan şeyi bulmaya çalışmak durumundadır...Bir başka deyişle dünya ahlakı...dinlerdeki ahlakî açıdan ortak olan ilkeleri belirlemelidir."

Bu anlatılanları Beyannameyi hazırlayanların da örnek olarak verdikleri somut bir ahlak ilkesiyle ifade etmeye çalışırsak daha kolay anlaşılacaktır kanaatindeyim.

Bütün din ve inanç sistemlerinde var olan bir kural dikkatimizi çekmektedir. O da şudur:⁷

Konfüçyüs (MÖ~551-489):

"Kendine yapılmasını istemediğin şeyi, sen de başkalarına yapma "

(Sözler, 15,23).

Rabbi Hillel (MÖ 60-MS 10):

Başkalarının sana yapmasını istemediğin şeyi, sen de onlara yapma"

(Sabbat 31 a).

Nasıralı İsa:

"Diğer insanların size yapmalarını istediğiniz şeyi, siz de aynıyla onlara

yapın"

(Matta 7,12; Luka 6,31).

Hz. Muhammed (SAV):

"Sizden biriniz kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe

(gerçek) mümin olamaz"

(Buhari, İman, 7).

Jainizm:

"İnsan dünyevi şeylere meyilli olmamalı ve kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa bütün yaratıklara öyle davranmalıdır".

(Sutrakritanga I, 11-33)

Budizm:

"Benim için rahat ve sevindirici olmayan bir durum, onun için de olmamalı; benim için rahat ve sevindirici olmayan bir duruma, bir başkasını nasıl zorlarım"

(Samyutta Nikaya V,353.354.2)

Hinduizm:

Bir kişi kendisi için rahatsızlık verici bir şeyi, bir başkası için yapmamalıdır, işte ahlak budur"

(Mahabbbarata XIII.114.8)

⁶Bkz., Aynı yer, s. 3 vd.

⁷Bkz., Aynı yer, s. 63.

Projeyi geliştiren Hans Kung'un de ifade ettiği gibi⁸, bu Beyannamanın kağıt üzerinde kalmaması, hayata geçirilmesi, insanları karşılıklı saygıya, anlayışa ve işbirliğine götürmesi dünyanın bütün dinlerine ve insanların tümüne bağlıdır.

Dünya Ahlakı Projesini geliştiren kişilerin zihninde yatan önemli bir temel varsayımı belirterek bu proje ile ilgili sözlerimi tamamlamak istiyorum. Bu varsayım çarpıcı bir slogan olarak şöyle ifade edilmiştir:

Dinler arasında araştırmalar ve diyalog olmadan, dinlerarası barış olmaz,

Dinlerarası barış olmadan, milletlerarası barış olmaz,

Evensel değerlerden oluşan bir, Dünya Ahlakı olmadan, Dünya barışı olmaz.

Bu projenin eksik yönleri olabilir ve tenkid edilebilir. Bu doğaldır. Nitekim Dünya Ahlakı Projesinin yaptırım gücünden yoksun oluşu önemli bir eksiklik olarak görülmüştür.⁹ Biz de bu düşünceye katılıyoruz. Ancak bu projeyi insanlığın geleceği konusundaki arayış sürecinin bir ürünü ve değerlendirilmesi gereken bir gelişme olarak görüyoruz.

SONUÇ

Burada ifade edilmeye çalışılan düşünceler pek çok kişi için fantazi olabilir. Bizim burada amacımız, günümüz dünyasında insanların kutsal'a yneltmelerine, onun gücünü yeniden keşfetmiş olmalarına ve insanlığın geleceği konusunda Kutsal'ın gücünden yararlanma ile ilgili arayışlara Türk bilim dünyasının ve kamu oyunun dikkatini çekmektir.

Eğer kutsal'ın gücü ve insanların kutsal'a yönelişleri iyi değerlendirilirse, gidişi hiç de iyi olmayan yaşlı dünyamızdaki olumsuz gelişmeler ve insanların karşılaştıkları bunalımlar için insanları ikna edecek zm yolları bulunabilir. Çünkü insanlar yaratılış olarak aynı kaynaktan gelmektedirler, yani kökenleri birdir. Ortak duygulara sahiptirler. İnanıkları dinlerde ortak emirler vardır. Öyleyse yapılması gereken, insanlar arasındaki etnik, kültürel ve inançla ilgili ayrılıklar yerine; üzerinde uyuşulan ortak manevi değerleri ön plana çıkarmaktır. Bugün ekonomik sıkıntılar çeken, savaşlar ve çatışmalar karşısında bunalan insanlığın buna şiddetle ihtiyaı vardır.

Dünyadaki bütün dinlerin mensupları, insanlığın gelecekteki saadetini sağlamak için ortak çalışma içine girmek durumundadırlar. Bu çalışmada amaç, dinlerin etkinliğini ortadan kaldırmak değer, aksine din müntesiplerinin kendi dini inançlarını korumak, ama aynı zamanda insanların birbirine bağımlı olduklarını gözden uzak tutmadan insanlığa daha mutlu bir gelecek hazırlanması için dinlerin gücünden yararlanmanın yollarını aramak olmalıdır. Kanaatimce bu nokta iyi kavrandığı lde başarıya ulaşmak, insanların dine ve kutsala olan güvenlerini ayakta tutmak mümkün olacaktır.

⁸Bkz., Aynı yer, s. 5.

⁹Bkz., Aynı yer, s.71